

AZ AKÁC TERMŐHELYIGÉNYE ÉS TERMESZTÉSE

DR. JÁRÓ ZOLTÁN

A fenyő és a nyár után az akác termelése került a III. országos termelőségvetkezeti erdőgazdálkodási nap középpontjába. Ezen hangzott el az itt közölt előadás szövege, megszabva az eredményes termesztés fő irányát.

Az akác legvitatottabb fafajunk, de nem a gyakorlati erdészek részéről. Őshazájában nem jelentős, főleg elegyfa, amelyik hazánk éghajlatánál melegebb és csapadékosabb tájakon tenyészik. Kifejezetten meleg, humid őshazájából hozták mérsékelten humid hazánkba. Ma már nem lehet megállapítani, hogy tudatosan vagy tudattalanul, de nagyon szerencsésen választották ezt a szabadnitrogén-megkötő fajtát a nagy kiterjedésű erdősítésekre.

Gyors elterjedését két tényező befolyásolta döntő mértékben. A nagy gabonakonjunktúra után, tehát az ezernyolcszázad első harmadában, a gabonatermesztésre alkalmatlan, leromlott, erodált talajú területeket egyre fokozott mértékben átadták erdősítésre. A tápanyag- és humuszszegény talajokat csak a nagy vitalitású, kis tápanyagigényű akáccal lehetett eredményesen beerdősíteni. Továbbá akkor már elegendő akácmagot tudtak gyűjteni, és ismerték az előnyös sarjfelújítási tulajdonságát.

A mintegy másfél század alatti, robbanásszerű elterjedését három adattal világítom meg. Az 1830-as években indult meg az akácerdők jelentősebb telepítése. 1885-re *Bedő Albert* szerint 35 400 ha-ra nőtt az akácerdők területe. Az akkori 4402 ezer ha erdőterületnek a 0,8%-a volt. Ma (az 1979. évi adatok szerint) 276 470 ha akácunk van, és ez az összes fával borított területünk (1463 ezer ha) 18,8%-a.

Még szembetűnőbb, ha az ország legjellemzőbb akácerdejű megyéjét, Szabolcs-Szatmárt vizsgáljuk. 1885-ben a 33 ezer ha erdőből 2057 ha volt akác: 6,7%, az 1979. évi adatok szerint a 45 288 ha erdőből 23 862 ha-t borít akác, ami 47,8%. Tehát 100 év alatt több mint tizenegyszeresére nőtt az akácok területe. Ma Szabolcs-Szatmár és Hajdú-Bihar megyében több az akác-erdő, mint a millenniumkor az egész országban. Ez elődeink ésszerű és helyes fafajpolitikáját mutatja. Egyetlen más őshonos vagy egzóta fafajjal sem tudták volna ezeket a termőhelyeket beerdősíteni.

Természetesen a nagyarányú akác-erdősítés során került olyan termőhelyre is akác, amelyik számára nem megfelelő. Így alakulhatott ki az „akácmetető” fogalma. A legnagyobb akácmetetőket a Duna—Tisza közti homokháton, a Cserhátban és a Baranya—Somogy—Tolnai hegyháton találunk. Külön kiemelem az ország bázisterületét, a Nyírséget, szembeállítva a Duna—Tisza közti homokháttal. A két táj akácosainak összterülete (1979. évi adat) 42 009 ha, ill. 46 683 ha. A termőhelycsoportok szerinti százalékos megoszlás:

Termőhelyi csoport	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
Nyírség	4	36	31	23	4	2
Duna—Tisza közti homokhát	2	17	25	37	12	7

Szembetűnő a különbség. A Nyírségben mindössze 2700 ha a „rontott akác”, amelyik átalakításra vár, viszont a Duna—Tisza közti homokhátan 8900 ha. Nagy feladat ez még akkor is, ha figyelembe vesszük, hogy nemcsak termőhelyi okok miatt lehet rossz az akác növekedése.

Az igen nagy feladatot jelentő akácfelújítási területek termőhelyeinek értékelése döntően befolyásolja a fafajmegválasztásunkat, erdőszerkezet-átalakításunkat. Az erdőgazdaságok 1976—1995. évi, vágásra besorolt akácosait meggyéenként értékeltük. A 94 261 ha vágásra besorolt akácosból 35,8% jó, 54,2% közepes és 10% gyenge növekedésű. Meg kell jegyezni, hogy a közepes növekedésű akácok mintegy harmada (kb. 18 ezer ha) már az ökonómiai küszöb határán van, és célszerű lenne, ha a termőhelyi adottságok lehetővé tennék a sarjállományok szerkezetátalakítását nemesített, de legalább mageregetű akác szaporítóanyaggal. Hangsúlyozni kell, hogy az ismételt sarjaztatásukat el kell kerülni. Tanulságos a két nagy akáctermelő megye vágásra besorolt állományainak növekedés szerinti értékelése:

Megye	Vágásra besorolt akácok területe, 1976—1995 (ha)	Növekedés		
		jó	közepes	gyenge
Szabolcs-Szatmár	8 766	51,1 ⁰ / ₀	46,4 ⁰ / ₀	2,5 ⁰ / ₀
Bács-Kiskun	12 530	11,4 ⁰ / ₀	62,3 ⁰ / ₀	26,3 ⁰ / ₀

A számok mutatják, hogy Szabolcs-Szatmár megyében a vágásfelújítások során az állományátalakítás jelentéktelen, de a minőségjavításra nagy szükség van. Figyelembe kell venni, hogy a jelenlegi akácok nagy része már második-harmadik sarjállomány. Ezeket szerkezetátalakítás keretében kell mageregetű vagy nemesített akácokká alakítani. Bács-Kiskun megyében folytatni kell a gyenge akácok fenyvessé alakítását, és a jó-közepes akácok sarjaztatását, ill. mageregetű állományra való felcserélését.

Az akácok növekedés szerinti megoszlásának, a nemesített akáccal történő erdőszítés lehetőségének és a fenyvesekben nagyobb mértékben fellépő *Fomes annosus*-kártétel ismeretében, továbbá az akácfa ipari hasznosíthatóságának megoldása alapján felülvizsgáltuk az akác termőhelyigényét. Ezek eredményeként javasoljuk a gyertyános-tölgyes klímában újabb 14 termőhelytípus-változatra, a kocsánytalan tölgyes, ill. cseres klímában 5 termőhelytípus-változatra az akác célállományt. Ezek a termőhelyeken jó és közepes növekedésűek lesznek az akácok, tehát gazdasági erdőt alkotnak. Az akáccal történő erdőszítésnek termőhelyi akadálya nincs, hiszen célállományként 110 termőhelytípus-változaton lehet gazdaságos akáctermesztést folytatni.

Az akác célállományok választásának lehetősége jelentősen bővült, de a sarjaztatási megkötést fenn kell tartani. Ezt indokolja, hogy sarjakácosaink harmadik, negyedik, sőt ötödik sarjállományok. Szabolcs-Szatmár megyében ez 2—3 ezer ha-t tesz ki. Az akácsarjaztatás egyszerű és eredményes felújítási mód, de a harmadik sarjtól kezdve a magassági növekedés és fatömeghozam csak némileg csökken, a törzsek minősége meg nem engedhető mértékben romlik, még a jó és közepes növekedést biztosító termőhelyeken is. Ahol ipari fa, főleg fűrészelésre alkalmas rönk termelése a cél (márpedig a jó termőhelyeken csak ez lehet), ott többszörösen térgörbe fák termesztése nem felel meg a termőhely potenciális termőképességének. A sok közül példaként em-

lítünk egy somogyi, 28 éves, 310 m³ élőfakészletű, feltehetően harmadik vagy negyedik sarj akácost, amelyikben valamennyi törzs térgörbe, és a becslés szerint a fűrészeltető iparifa-kihozatal nem éri el a 11⁰/₀-ot. .

A jó és közepes növekedést biztosító termőhelyeken szerkezetátalakításnak kell tekinteni a harmadik sarjakácosok pusztavacsi és ófehértói elitállományok magjából, ill. gyökérdugványból nevelt csemetével való felújítását. Külön ki kell emelni a nemesített, árbc jellegű akácossá való átalakítást, mert ezek jövő sarjaztatásánál törzsalakromlással nem kell számolnunk. Az árbc jelleg genetikailag állandó tulajdonság, amit az árbc jellegű, nemesített akácfajták sarj törzsállományai is bizonyítanak.

Összefoglalva: az akáccal történő erdősítéseknek megvolt és ma is megvan a termőhelyi indoka. Az adott termőhelytípus-változatokon biológiailag a legkedvezőbb fafaj az akác, amelyik ezeken a termőhelyeken ökonómiailag is jó eredményt ad. A jó és közepes növekedésű, harmadik-negyedik sarjakácosok mageredetűvé történő váltását szerkezetátalakításnak kell tekinteni. Külön ki kell emelni a nemesített, árbc jellegű akáccal történő erdősítéseket, amelyeknél a sarjaztatással együtt járó törzsalakromlás nem következik be. Ha a termőhelyi feltételeket és a sarjaztatás kívánalmait figyelembe vesszük, a megfelelő erdősítési technológiákat megtartjuk, akkor akácaink minősége az ezredfordulóra jelentősen javul, és az akáccal borított erdőterület sem fog csökkenni. Ez nemcsak a fatermés minőségében, hanem a nektártermelésben is kiemelkedő eredményt hoz.

TERMÉSZETES FELÚJÍTÁS...?

Minden idős kolléga tudja, hogy felgyülemlett „papírjainkat” néha selejtezni kell, mert egyszerűen nem tudjuk hová tenni. Kopnak az emlékek, csökkennek a kötődések, így aztán amit két éve még semmi áron nem dobtunk volna el, az most már papírkosárba kerül. Ilyen selejtezés során került most papírkosárba egy füzet — pedig de sokszor raktam már vissza —, amelyben több éves megfigyelés volt feljegyezve. Arról, hogy hogyan lehet természetes újulat — állomány nélkül. Nem, nem tévedés, bár tulajdonképpen az állomány... Zavaros ez így? Tessék elolvasni rövid tájékoztatóm, mert erdei sétáim alapján úgy vélem, a téma ma is aktuális.

Egy gyertyános tölgyes végvágásakor a korábban látható természetes újulat már nem volt meg, legalábbis nem volt látható. Így a területen mesterséges erdősítést rendeltek el, s azt a következő tavaszon — 1 m széles padkákban — erdeifenyővel el is végezték. Ezt követően a második év végére olyan nagy volt a vadkár — sajnos nem ritka eset —, hogy a terület teljes újraerdősítését rendelték el. A terület helyszíni bejárása során feltűnt, hogy a padkák között, a fűben, elég sok tölgyecsemete található. Persze kezdődött a vita, hogyan került oda a csemete?